

Uit de dagboeken van Queen Victoria: het koninklijk bezoek aan Oostende in september 1843

door **Jean-Lou VAN WASSENHOVE**

Op 24 mei 2012, de geboortedag van Queen Victoria, is een website opgestart waarop de volledige reeks dagboeken van de langst regerende Britse monarch (1837-1901) geraadpleegd kan worden. Deze dagboeken werden voorheen nooit in hun geheel gepubliceerd en konden enkel ter plaatse ingekeken worden na afspraak bij de "Royal Archives".

De site (queenvictoriasjournals.org) geeft een fotografische weergave van de dagboeken. Er wordt aan een transcriptie gewerkt die het zoeken in de teksten zelf mogelijk zal maken. Tijdens de eerste maanden kon de site vrij geraadpleegd worden, maar nu hebben enkel onderzoekers nog toegang.

In haar dagboeken beschrijft Queen Victoria haar verblijf in Oostende van 12 september 1843 tot 18 september 1843. Vanuit Oostende bezoekt zij ook Brugge en Gent. Haar persoonlijke getuigenis is een interessante aanvulling op de historische krantenverslagen.

The Illustrated London News brengt op 16 en 23 september 1843 (1) een uitgebreid verslag van het bezoek aan België met daarbij enkele interessante illustraties: "The Royal Pavilion", "The Royal Yacht Coming into Harbour", "Napoleon's House", alsook twee illustraties van de koninklijke gezelschappen wandelend op de dijk en op het strand. Met het Napoleons House wordt de koninklijke residentie in de Langestraat bedoeld. Overigens een opmerkelijke illustratie want het huis wordt met een verdieping meer afgebeeld dan het in werkelijkheid het geval is. De voorpagina opent met de illustratie van de ontschepping van Queen Victoria, "Her Majesty Landing at Ostend" (beeldbank Oostende PT/E0007). De krant is vol lof over het verloop van het bezoek en de feestelijkheden.

Ook in de Nederlandse pers gaat het bezoek niet onopgemerkt voorbij. Zo meldt het Dagblad van 's Gravenhage: "De overtocht van de Engelsche kust naar Ostende is door H.M. in zes uren tijds gedaan. Men kan zich bezwaarlijk een denkbeeld maken van het aantal vreemdelingen, dat zich thans te Oostende bevindt, hetwelk nog steeds toeneemt. Met één spoortrein is een getal van niet minder dan 2000 personen uit Brussel en omliggende plaatsen aangekomen." (2)

Een ander geluid is te horen in het Franse weekblad L'Illustration: "Les journaux belges ont rendu un compte brillant de toutes les fêtes dont elle a été l'héroïne. Désintéressés dans la question d'amour-propre local, les journaux anglais en ont, de leur côté, publié des récits moins éclatants. Suivant eux, à Ostende, les préparatifs s'étaient bornés, sur l'invitation du crieur public, à balayer les rues, qui en avaient grand besoin, et à badigeonner quelques édifices; la devanture de l'Hôtel-de-Ville s'était revêtue d'une belle couche d'ocre. A Gand, à Bruges, à Bruxelles, à Anvers, l'aspect monumental de ces villes prêtait plus d'éclat à la réception." (3)

Oostende wordt hier dus voorgesteld als een stad met vuile straten en weinig markante gebouwen die een laagje verf krijgen ter gelegenheid van het koninklijk bezoek. De stad kan zich niet meten met de andere steden die bezocht zullen worden. De kritiek staat evenwel in contrast tot de getuigenis van Queen Victoria in haar dagboeken, die de inspanningen van de Oostendse bevolking waardeert.

De koninklijke reis naar Oostende start op 12 september 1843 in Brighton aan boord van de HMY Victoria and Albert. Daarvoor verbleef de Koninklijke familie van 7 september tot 12 september in Brighton na een bezoek aan de Franse koning Louis-Philippe begin september in de Château d'Eu.

Maar laten we Queen Victoria zelf aan het woord.

Dagboek: September 12 on board the Victoria and Albert.

“We breakfasted at 8.[...] Set off with Lady Canning, Miss Hamilton, Lord Liverpool, Lord Aberdeen, Lord Charles, Anson and Sir Edward Bowater, getting into our barge at the Pier [...]. We embarked in our Yacht, with the same party, as before, and were under weigh by 9. The day was fine, but the sea rough, and the wind blowing hard [...] Next we passed Sandgate, Folkestone and Dove” (A).

Dit eerste dagboekfragment levert interessante informatie over de samenstelling van de delegatie en de reisomstandigheden.

De kinderen van Victoria and Albert reizen niet mee naar Oostende. Zij zullen in die periode in Brighton verblijven. De delegatie bestaat uit een select gezelschap:

- Lord Liverpool: Lord Steward of the Household, hoogste dignitaris aan het hof
- Lord Aberdeen: Foreign Secretary, minister van buitenlandse zaken
- Lord Charles Wellesley: chief equerry and clerk marshal, opperstalmeester
- George Edward Anson: privé-secretaris van prins Albert
- Sir Edward Bowater: vleugeladjutant van prins Albert
- Lady Charlotte Canning: lady-in-waiting
- Miss Hamilton: maid of honour

Het schip vertrekt op dinsdag 12 september om 9 uur 's morgens in Brighton, volgt de kustlijn tot voorbij Dover en gaat voor anker voor de kust van Deal rond 15.00 uur. In de loop van de namiddag neemt de wind uit het noord-oosten nog toe. Queen Victoria verneemt van de kapitein dat de overtocht 's anderendaags waarschijnlijk niet met de “Victoria and Albert” zal gebeuren: [...] *we must embark in the “Ariel” to go to Ostend, the Victoria and Albert being too large to go in there, and the sea not calm enough [...].(B)*

De keuze voor de Ariël in deze weersomstandigheden ligt voor de hand. Dit stoomschip verzekerde immers sinds 1833 de verbinding tussen Dover en Oostende.

Dagboek: September 13 Ostend

“Albert went to see Lord Adolphus, who said it would not do for us to attempt to go on board the “Ariel”, but that we should go in the Yacht, as the Pilot considered we could go in her to Ostend (which I think they might have found out before)” (C).

Woensdagmorgen beslist Lord Adolphus Fitzclarence, de kapitein van de Victoria and Albert, dat de overtocht niet met de Ariël zal gebeuren. De kapitein van de Ariël, Luke Smithett, gaat mee aan boord van de Victoria and Albert. Hij is al sinds 1825 kapitein op de Ariël en heeft dus de nodige ervaring op deze route. Queen Victoria wijst er fijntjes op dat het ganse gezelschap zeeziek wordt (*“poor Albert succumbed and most of the Party were ill”*) behalve zijzelf en lady Canning. Zij beschrijft de nadering van Oostende als volgt:

“The coast is excessively flat, and it was only when we got near, at about 1, that land became distinguishable. At 2 we went into the port, which was not a very nice business to steer the vessel into, and for which Smithett deserves great credit. The passage is very narrow, with 2 “jetés” running out on each side. We came quiet close to the Pier, where stood Uncle (in uniforme), dearest Louise [...]. (D)

De snelle overtocht en vroegtijdige aankomst waren ook een onderwerp in de pers:

“It appears that Queen Victoria was much amused at the manner in which she took the inhabitants of Ostend by surprise. Her Majesty's arrival having been much earlier than was expected, on her way to the palace in the Rue Longue, the Queen laughed heartily at the hurry and embarrassment of a party of workmen who were employed in erecting a triumphal arch near the port, and which was not above half finished when the royal visitor arrived” (4) (E)

Met die informatie in het achterhoofd is het interessant om een blik te werpen op het schilderij van Charles-Louis Verboeckhoven, “De aankomst van koningin Victoria op de rede van Oostende anno 1843” (stadsmuseum Oostende). In tegenstelling tot andere afbeeldingen van de aankomst van de HMY Victoria and Albert, zet het schip geen koers naar de haven, maar lijkt het stil te houden voor de rede van Oostende. Queen Victoria vermeldt daar niets van in haar dagboek, enkel dat er slechts een uur verstrikt tussen het moment dat de kust zichtbaar wordt en het binnenvaren van de haven. Het is dus weinig waarschijnlijk dat het schip voor de rede blijven liggen is. Marineschilders portretteren vaak een schip voor de rede, niet enkel met het oog op de compositie van hun schilderij (totaalbeeld van schip en stad), maar ook omdat dit in feite ook vaak het geval was. Bij bezoeken van buitenlandse delegaties bleef een schip soms voor de rede liggen om de praktische reden dat de haveningang te nauw of de haven te klein was (men vaart dan de haven bijvoorbeeld binnen met een sloep), of om protocollaire redenen (de gastheer of gastvrouw komt de bezoeker tegemoet op zee of ontvangt hem feestelijk op zee). Deze twee elementen speelden bijvoorbeeld mee in de beslissing van koning Louis-Philippe om koningin Victoria in zijn koninklijke sloep tegemoet te varen wanneer zij op 2 september 1843 op de rede van Le Tréport aankomt: “La bonne grâce serait, quand elle approchera et lorsque son bâtiment sera en rade, c'est-à-dire en parfaite sûreté, que le Roi monte en bateau ouvert pour la recevoir. Il est clair qu'il faut un bateau dans tous les cas. Je ne connais pas votre Tréport, mais, s'il est fait comme d'autres ports, le bateau à vapeur n'arriverait pas jusqu'au bord. Il faut toujours se mettre en chaloupe pour aborder” (5)

Dat de HMY Victoria and Albert de haven van Oostende binnenvaart is dus niet zo vanzelfsprekend. Misschien was Paul-Jean Clays zich daar wel degelijk van bewust toen hij de 'Haven van Oostende met het Britse Koninklijke yacht' schilderde? Het levert ons in elk geval een zeldzaam beeld op gelet op de veel vaker voorkomende afbeeldingen van het koninklijk schip voor de kust of voor de rede van andere havens. De HMY Victoria and Albert was 200 feet of 61 meter lang, 39 feet of 11,8 meter breed en met de paddle-boxes inbegrepen 59 feet of 18 meter breed. Daarmee was het schip veel groter dan de bovenvermelde Ariël en de eerste Belgische pakketboten die tot 1867 (pakketboot Louise-Marie) maar ongeveer vijftig meter lang en veel minder breed waren.

De beschrijving van de officiële ontvangst door koningin Victoria voegt weinig toe aan de berichtgeving in de pers, maar de passage over haar verblijfplaats loont dan wel weer de moeite. Let op het veelvuldige gebruik van het woord “small” wanneer zij haar verblijfplaats beschrijft. Het contrast van de Koninklijke residentie van Leopold met haar eigen buitenverblijven kan niet groter zijn. De delegaties moeten trouwens verspreid worden:

“It is in the street, - very nice and comfortable, though very small. We have a sitting room, opening into a small bedroom, next to which are my and Alberts dressingrooms. We have another small room in which we breakfast and lunch. Uncle and Louise are in another small house, and the Ladies and Gentlemen in others” (F).

De kinderen van koning Leopold komen haar groeten: Leopold (“very much grown”, ook al is hij pas acht jaar), Philip (“blue eyes very much like his mother's”) en Charlotte (“quite lovely, fine large brown eyes and beautiful features”). Zij vindt de drie kinderen “very shy”. (G). De rondleiding in het huis eindigt boven:

“We went up to the top of the house, into a small sort of Belvedere, which overlooks the sea, and after staying there a few minutes, we went down and took our luncheon, dear Uncle and Louise staying with us” (H).

Het mooie uitzicht vanuit de belvédère wordt in een aquarel vastgelegd door lady-in-waiting Canning.

Het programma is druk. Er zal 's avonds een diner in het stadhuis worden aangeboden, maar eerst wordt de stad bezocht :

“At 5 we walked out with Uncle and Louise and the Ladies and the Gentlemen, going through the little town, on to the “Digue”, which is a very nice walk, and delightfully situated, above the sea. There were great crowds out. The sands are quite beautiful and there is such an extent of them. Unfortunately we were followed by masses of people. The mixture of ½ French, ½ German of the Belgians is very singular and puzzled me, after having seen the French. The women are fat and healthy looking and almost all wear black cloth cloaks with hoods and no bonnets. This they say is a remains of former Spanish times” (I).

Hier vernemen we uit eerste hand dat het bezoek heel wat volk op de been gebracht heeft. Voor Queen Victoria is alles ook nieuw. Zij reist voor de eerste maal naar het buitenland en Oostende is de tweede stopplaats na een bezoek aan de Franse koning Louis-Philippe, van 2 tot 6 september 1843. Zij noteert niet enkel de lokale bijzonderheden, maar tekent ook vaak personages in de marge van haar dagboek. Bij bovenstaand fragment tekent zij bijvoorbeeld een Oostendse vrouw met zwarte cape met kap. Zij tekent ook priesters, nonnen, en soldaten met hun typische klederdracht die zij tijdens het bezoek aan Brugge en Gent ziet. Zij observeert en werkt zichzelf niet in de kijker. Het beeld dat de Oostendse bevolking te zien krijgt van Queen Victoria is niet het beeld dat men zou verwachten van de koningin van de grootste wereldmacht die het Britse rijk toen was. Lady Canning inspecteert bijvoorbeeld de garderobe van de koningin in het schip op weg naar Oostende en vindt die een koningin onwaardig (6). Het is begrijpelijk dat zij zich daar in haar functie als lady-in-waiting zorgen over maakt.

Er bestaat ook een neutraler getuigenis. Zo beschrijft Charlotte Brontë in een brief aan haar zuster Emily de ongewone niet-koninklijke stijl van Victoria tijdens haar bezoek aan Brussel op maandag 18 september 1843, na haar verblijf in Oostende: *“She was laughing and talking very gaily. She looked a little stout, vivacious lady, very plainly dressed, not much dignity or pretension about her. The Belgians liked her very well on the whole. They said she enlivened the sombre court of King Leopold, which is usually as gloomy as a conventicle...”(7) (J).*

Queen Victoria apprecieert 's avonds ook nog het menu van het diner in het Oostendse stadhuis en de grootmaarschalk van het Hof en de Muziekkapel van de Gidsen worden speciaal vermeld :

“Arschot is an excellent Grand Maréchal. The way of serving at Uncle's table, is a mixture of French and English, which is very nice. The Band of the Guides played beautifully during and after dinner” (K).

Dagboek: September 14

Na het ontbijt om negen uur, wordt wat bijgepraat met Leopold en Louise-Marie. Opnieuw wordt de aandacht van Queen Victoria gevestigd op wat zich op straat afspeelt:

“We were amused in looking out of the window at the people in the street. The women wear such curious caps and as well as the men and boys wooden “sabots” (L).

Het bezoek in Oostende vormt een gelegenheid om de banden met familie en vrienden aan te halen:

“We lunched with dear Uncle and Louise. Afterwards Albert presented to me Florschütz [...] We drove out with Uncle and Louise, in a Char à Bancs [...] We stopped and got out at a very nice house, where Aunt Julia is going to be lodged” (M).

Christoph Florschütz was de privé-leraar van Albert en zijn broer Ernst. Prins Albert is na zijn huwelijk met Queen Victoria altijd in contact gebleven met zijn leraar.

Aunt Julia, of prinses Juliana van Saksen-Coburg-Saalfeld, was een van de oudere zusters van Leopold I en de tante van koningin Victoria. Na haar huwelijk met grootvorst Constantijn Pavlovitsj van Rusland was zij ook gekend onder de naam Anna Feodorovna. Leopold wijst Victoria terecht omdat zij zich in Oostende onvriendelijk gedraagt tegenover tante Julia (8). Hij neemt hier dus zijn verantwoordelijkheid als gastheer van deze informele familiereünie waar de echte politieke machtsverhoudingen niet spelen.

Het dagboek vermeldt vervolgens een ontmoeting met prinses Feodora von Leiningen (de halfzuster van koningin Victoria) en haar man Ernest von Hohenlohe-Langenburg die 's namiddags in Oostende aangekomen zijn. De rest van de namiddag wordt een rit in de stad gemaakt:

“The fortifications are very fine and strong. The county is very flat; the people healthy looking, the greater part speaking Flemish and what French one hears is very bad. The people use and ride donkeys a good deal. The Flanders horses are very fine and the waggons extremely picturesque. All signs, names and trades, are written up in Flemish” (N).

De rondrit verloopt in een “char à bancs”, een rijtuig met vier wielen en dwars geplaatste banken. Het rijtuig werd reeds in de eerste helft van de 19de eeuw in Frankrijk gebruikt maar nog niet in het Verenigd Koninkrijk. De hogere klassen gebruikten het rijtuig om hun gasten rond te leiden. Koningin Victoria maakte haar eerste rit met de “char à bancs” tijdens haar bezoek aan koning Louis-Philippe van Frankrijk in de week voorafgaand aan het bezoek in Oostende. Ook de “barouche-and-four” van koning Leopold, een koets met vierspan, wordt tijdens het bezoek verschillende malen gebruikt.

Het diner vindt zoals de vorige avond in het stadhuis plaats, maar wordt nu door een theatervoorstelling gevolgd:

“After dinner we all went to the Play and saw a rather amusing Vaudeville called “l’Héritière” and part of an act of “Guillaume Tell” (O).

L’Héritière was een succesvolle vaudeville die voor de eerste maal in 1823 in Parijs opgevoerd werd. Een theateravond in de 19de eeuw was vaak een combinatie van muziek en toneel. Deze vrolijke éénakters in het Frans waren bedoeld als opwarmer voor het publiek. Van de romantische opera “Guillaume Tell” van Rossini worden ook vandaag nog vaak gedeeltelijke opvoeringen gebracht wegens de lengte van het stuk.

Deze voorstelling in de schouwburg van de Weststraat is eerder besproken in De Plate (9).

De plaatsen voor deze theateravond zijn zeer gegeerd, zoals blijkt uit een artikel in de Utrechtse provinciale en stads-courant van 18 september 1843: “Alhoewel de prijzen verdriedubbeld waren, kon men reeds vroeg in den morgen geene plaatsen bekomen.” (10)

Dagboek: September 15

“After breakfast, we again went over to dear Uncle and Louise, and were joint there by Feodore and Ernest, who are leaving this evening for England. On our return, after writing, Louise paid me a longish visit, and we talked of so many things. At 12 we set off for the railway, with our whole Party, in Uncle's fine Barouche and four. At the station we got into a most beautifully fitted up saloon, with a dressingroom opening out of it. At about 2, we reached Bruges, where there was a great crowd of people at the station” (P).

Queen Victoria geeft een gedetailleerde beschrijving van de rondleiding in Brugge en het bezoek aan de bezienswaardigheden. Net zoals in Oostende valt haar de gebrekkige kennis van het Frans op (of ligt het aan het accent?), ditmaal in de persoon van de pastoor van de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Brugge:

“The unfortunate Curé made an absurd long speech in bad French, on our arrival; the French they speak is something too dreadful” (Q).

Het verloop van de avond in Oostende is ondertussen routine geworden:

“We reached Ostend by rail at 6 and dined again at half past 7 in the Hôtel de Ville” (R).

Dagboek: September 16

“Dear Uncle, Louise, and the children, came and sat with us, whilst we were having our breakfast. At 9, we started for Ghent, going by rail just like yesterday” (S).

Uit haar uitgebreide beschrijving van de stad Gent blijkt opnieuw, zoals in Oostende en Brugge, haar historische interesse. Zij is zich ongetwijfeld ook bewust van het unieke historische moment van haar reis. In Gent merkt zij op: *“an arch had been erected with the inscriptions “Victoria Reine d'Angleterre 1843, and Philippina de Hainault, Reine d'Angleterre, 1343”. It seems that Philippa was the last English Queen to come here” (T).* Vergeten wij ook niet dat zij de eerste Britse monarch is die voet aan land zet in Frankrijk sinds de ontmoeting van Hendrik VIII met Frans I.

Over het bezoek van Victoria aan Gent zegt het Gents Gastenboek: “komt op uitnodiging van koning Leopold I op 16 september in gezelschap van haar gemaal prins Albert van Saksen Coburg Gotha; bezoekt de kerk van het Elisabeth-begijnhof; de ontvangst is koel, van stadswege wordt geen toespraak gehouden” (11) . Queen Victoria vermeldt inderdaad geen toespraak in haar dagboek, maar heeft verder enkel lof voor de ontvangst. De Nederlandse pers wees op de grote aantallen nieuwsgierigen in Oostende, maar in Gent lijkt de situatie anders te zijn. De reeds vermelde Utrechtse provinciale en stads-courant van 18 september 1843 schrijft: “De straatjongens hieven een gejuich aan, doch anders heerschte er eene diepe stilte in de stad.”

Het contrast tussen Oostende en Gent kan misschien verklaard worden door het feit dat Oostende de uitvalsbasis is voor het koninklijk bezoek aan de Vlaamse steden en dus ook het hart van het gebeuren vormt. Er zijn hooggeplaatsten van het hof en (ex)-regeringsleden aanwezig. Op het diner van 16 september telt koningin Victoria, die zoals gewoonlijk een plaats krijgt tussen Leopold en Louise-Marie, 32 genodigden, waaronder baron de Stassart, grootmaarschalk d'Arschot, ex-minister en opperstalmeester d'Hane-Steenhuysse en ex-minister en gouverneur van West-Vlaanderen de Muelenaere. Zij merkt ook de burgemeester van Brugge, de Pelichy, op het diner op.

Queen Victoria vermeldt bij geen enkele gelegenheid de burgemeester van Oostende, ook niet bij de feestelijke aankomst op de eerste dag, terwijl zij wel de aanwezigheid noteert van de burgemeesters

van Brugge en Gent tijdens het bezoek aan hun respectieve steden. Misschien is de burgemeester van Oostende in de schaduw gebleven van de talrijke hooggeplaatsten in de Oostendse delegatie en verliest zij hem uit gedachten in haar dagboek ? In de pers lezen wij immers dat de burgemeester Serruys wel deel uitmaakte van de delegatie:

“Among the distinguished persons who were in attendance on their Majesties of Belgium to receive our beloved Sovereign were General Goblet, Minister for Foreign Affairs; Count d'Aerschoot, Grand Marshall of the Palace ; M. Conway, Intendent of the Civil List; the Burgomaster, M. Serruys; the Consuls of Great Britain, of the United States, the Sheriffs (Echevins), the Town Council (or Aldermen), several general and other officers of distinction, and a considerable number of elegantly dressed ladies. (12)(U).

De burgemeester werkt zich zelfs ongewild in de kijker:

“Thursday, 2 a.m.- Queen Victoria was very much amused when it was intimated to her that the celerity of her movements had somewhat embarrassed the honest burgomaster of Ostend (13) (V).

Nog elders lezen wij dat zij zelfs aan de burgemeester voorgesteld werd: *“Her Majesty requested the burgomaster, who was presented to her by the King, to express to the inhabitants of Ostend her gratitude for the brilliant and affectionate reception she had experienced” (14) (X).*

Dagboek: September 17

“After our breakfast walked over and visited dear Uncle and my beloved Louise, whom I love almost more than anyone else, and with whom I am on such intimate terms. Remained with them a little while, and then returned to write. At 1 a Clergyman held a Service for us downstairs...”(X)

De nauwe band die Victoria heeft met Leopold en Louise-Marie is een van de redenen waarom zij in 1850 naar Oostende zal terugkeren. De Clergyman waarvan sprake is Rev. Mr Jessop, Brits kapelaan in Oostende (15).

Om vijf uur maken de twee koninklijke paren een strandwandeling *“picking up shells of which there is an abundance, and such pretty ones. The sea was like a lake and there was a glorious sunset. We only returned at 7, when it was nearly dark, and the stars just appearing. I feel so at home now and so pleased, only regretting to have to go away so soon. At 8 ,we dined, only ourselves, the Seymours, some Officers and Florschütz. The good people of Ostend have illuminated the town every night” (Y).*

Het diner wordt in kleinere kring gehouden, waar ook de Seymours vaak te gast zijn. Sir G. Hamilton Seymour, Brits diplomaat in Brussel, behoort tot de vertrouwelingen van Victoria and Albert. De feestelijke verlichting van een stad was een traditie bij hoog bezoek.

Dagboek: September 18, The Palace Brussels and Laeken

“Breakfasted at ½ p. 8, and at 9 we all set off for the railway station. I left Ostend with regret, having spent a happy time there. We passed Bruges, Ghent, where the Authorities appeared, Termonde where the Bourguemestre made a speech and Malines the tower and the gates of which, we saw at a distance” (Z).

Hier eindigt het koninklijk verblijf in Oostende. Het Koninklijk paar wordt ontvangen in Brussel en bezoekt Antwerpen op 19 september. Op 20 september keert Victoria vanuit Antwerpen naar Engeland terug aan boord van de HMY Victoria and Albert.

Tweede verblijf in Oostende in 1850

Van 22 tot 24 augustus 1850 verblijft Victoria een tweede maal in Oostende. Ook dit bezoek beschrijft zij met veel enthousiasme in haar dagboeken (“*am delighted to be again at Ostend*”). Ditmaal wordt de burgemeester wel (naamloos) vermeld in het ontvangstcomité. Queen Victoria en Prince Albert, vergezeld van hun vier oudste kinderen, ontmoeten Leopold, maar Louise-Marie heeft de kracht niet meer om de verplaatsing van Brussel naar Oostende te maken. Sir James Clark, de lijfarts van Victoria, wordt door de koningin naar Laken gestuurd. Hij ziet de toestand somber in.

De bijdrage van het bezoek van Queen Victoria tot de iconografie van Oostende

Uit de dagboeken van Queen Victoria blijkt een grote nieuwsgierigheid naar de tradities van het bezochte land. Zij houdt niet enkel dagboeken bij, maar wil haar reizen ook visueel vastleggen. De iconografie van Oostende is door het koninklijk bezoek op drie manieren verrijkt:

a) een tekening van Queen Victoria in de marge van haar dagboeken

13 september 1843: een Oostendse vrouw met volgens Queen Victoria een typische klederdracht (“*black cloth cloaks with hoods and no bonnets*”)

b) Queen Victoria's Sketchbook

Queen Victoria houdt naast haar dagboek een sketchbook bij waarin zij taferelen uit het dagelijkse leven afbeeldt. Zo tekent zij op 22 augustus 1850 “Children and woman at Ostend – from the window of Uncle Leopold's house”.

c) Queen Victoria's Souvenir Album, volume I (www.royalcollection.org.uk)

Queen Victoria's Souvenir Album is een verzamelalbum met aquarellen en tekeningen, vooral van reizen. Volume I bestrijkt de periode 1839-1843. Een deel van dit volume bestaat uit een reeks aquarellen die de Franse koning Louis-Philippe aan Queen Victoria geschonken heeft als herinnering aan haar bezoek aan Frankrijk begin september 1843. De kunstenaars Isabey en Lami leverden enkele bijdragen.

Na Frankrijk wordt België bezocht. Het album bevat twee aquarellen met zichten op Oostende.

Het uitzicht vanuit de belvédère in de koninklijk residentie wordt vastgelegd door Charlotte, Viscountess Canning (1817-61), lady-in-waiting van Queen Victoria. (Queen Victoria's Souvenir Album, volume I, folio 55). Zij vergezelde de koningin op verschillende reizen tijdens dewelke zij veel getekend en geschilderd heeft.

Een andere aquarel is van de hand van Alexandre Francia (1820-84) (Royal Yacht 'Victoria and Albert I' approaching Ostend, Queen Victoria's Souvenir Album, volume I, folio 54). De afbeelding is ook terug te vinden op de beeldbank van Oostende als lithografie. (PT/G0016). Net als bij Verboeckhoven ziet men een gedetailleerd Oostende op de achtergrond, maar het schip zet koers naar de haven.

De aquarel kan op verschillende manieren in het album terechtgekomen zijn. De kunstenaar kan ze op eigen initiatief of op vraag van Victoria bezorgd hebben. Uit de commentaar bij de tekeningen en aquarellen in de Royal Collection blijkt dat Queen Victoria soms zelf bij kunstenaars om een werk of een kopie ervan vroeg (zo kreeg marineschilder J.W. Carmichael 20 gns voor een pentekening van het schip Royal George). Het gebeurde ook dat de gastheer, zoals de Franse koning Louis-

Philippe, of de gastvrouw achteraf enkele werken als herinnering liet bezorgen. The Royal Collection acht het bijvoorbeeld mogelijk dat koningin Louise-Marie aquarellen van het bezoek aan België en in het bijzonder aan Brussel achteraf aan Victoria toegestuurd zou hebben.

VERWIJZINGEN

- (1) The Illustrated London News, juli-december 1843, pp. 193 tot 197, Volume 3 van The Illustrated London News (Google Books)
- (2) Dagblad van 's Gravenhage, 18 september 1843 (kranten.kb.nl)
- (3) L'Illustration, nr. 0031, 30 september 1843 (www.gutenberg.org/ebooks/38725)
- (4) Weekly Chronicle, zaterdag 23 september 1843 (newspaperarchive.com/weekly-hronicle/1843-09-23). Over deze triomfboog die te zien is op de illustratie in The Illustrated London News en in de beeldbank (PT/E0007), zegt koningin Victoria niets. In haar dagboek oogt de ontvangst heel wat minder spectaculair: “*A little “Pavillon” had been arranged, in which we stopped for a few moments*”.
- (5) Revue des Deux Mondes, maart 1902, Ernest Daudet, p. 374 (www.revuedesdeuxmondes.fr).
- (6) CHRISTOPHER HIBBERT, Queen Victoria, A personal history, Da Capo Press, 2001, p. 168. (Google Books)
- (7) www.thebrusselsbrontegroup.org
- (8) GITA DENECKERE, Leopold I, De eerste koning van Europa, 2011, Antwerpen: De Bezige Bij, 2011), p. 325.
- (9) JEAN-MARIE BEKAERT, Het Marie-Joséplein, De Plate nr. 7, september 1993, p.. 217.
- (10) kranten.kb.nl
- (11) www.gent.be/docs/Departement%20Cultuur/Stadsarchief%20-%20De%20Zwarte%20Doos/Gents%20gastenboek.pdf
- (12) The Sidney Morning Herald, vrijdag 26 januari 1844 (http://trove.nla.gov.au/)
- (13) ibid.
- (14) Weekly Chronicle, zaterdag 23 september 1843 (newspaperarchive.com/weekly-chronicle/1843-09-23)
- (15) The Gentleman's Magazine, Volume XX, 1843, p. 425 (Google Books)

VERTALING VAN DE ENGELSE TEKSTEN

- (A) We hebben om acht uur ontbeten [...]. We zijn vertrokken met Lady Canning, Miss Hamilton, Lord Liverpool, Lord Aberdeen, Lord Charles, Anson en Sir Edward Bowater en zijn in onze sloep gestapt aan de Pier “[...]. We zijn aan boord gegaan van ons Jacht, met hetzelfde gezelschap van tevoren en tegen 9.00 uur waren we op weg. Het was een mooie dag, maar de zee was ruig en de wind blies hard [...] Vervolgens zijn we langs Sandgate, Folkestone en Dover gevaren.
- (B) [...] we moeten aan boord gaan van de “Ariel” om naar Oostende te gaan, omdat de Victoria and Albert te breed is om binnen te varen, en de zee niet kalm genoeg is [...].
- (C) Albert is naar Lord Adolphus gestapt, die gezegd heeft dat het geen zin heeft te proberen aan boord te gaan van de “Ariel”, maar dat we beter met het Jacht zouden gaan, omdat de piloot meende dat we Oostende zo konden binnenvaren (daar hadden ze wel eerder kunnen aan denken).
- (D) De kust is zeer vlak en het is pas als we naderbij kwamen, rond één uur, dat er land zichtbaar werd. Tegen twee uur zijn we de haven binnengevaren wat geen sinecure was en waarvoor

Smithett alle lof verdient. De toegang is zeer smal, met 2 “jetés” aan elke kant. We zijn nogal dicht langs de Pier gevaren, waar Nonkel (in uniform), liefste Louise [...] stonden.

- (E) Queen Victoria heeft veel plezier beleefd aan de manier waarop zij de bewoners van Oostende verrast heeft. Hare Majesteit was immers veel vroeger dan verwacht aangekomen en op weg naar het paleis in de Langestraat heeft zij hartelijk gelachen om de drukte en de verwarring van een groepje arbeiders die een triomfboog aan de haven aan het oprichten waren die amper half afgewerkt was toen de Koninklijke bezoeker aankwam.
- (F) Het is aan de straat – zeer mooi en comfortabel, maar zeer klein. We hebben een zitplaats die uitgaat op een kleine slaapkamer met daarnaast mijn en Alberts kleedkamers. We hebben nog een andere kleine kamer waar wij ontbijten en lunchen. Nonkel en Louise verblijven in een ander klein huis en de Ladies en Gentlemen in nog andere.
- (G) De kinderen van koning Leopold komen haar groeten: Leopold (“een opgeschoten jongen”, ook al is hij pas acht jaar), Philip (“blauwe ogen net als die van zijn moeder”) en Charlotte (“een lieflijk meisje, mooie grote bruine ogen en fijne trekken”). Zij vindt de drie kinderen “zeer verlegen”.
- (H) We zijn tot helemaal boven het huis gegaan, in een soort klein Belvédère, met zeezicht, en na enkele minuten zijn we terug naar beneden gegaan en hebben we geluncht, terwijl Nonkel en Louise ons gezelschap hielden.
- (I) Om vijf uur zijn we naar buiten gegaan met Nonkel en Louise en de Ladies en Gentlemen, door de kleine stad naar de dijk, een mooie wandelplaats en prachtig gelegen boven zee. Er was veel volk op de been. De stranden zijn mooi en er zijn er zoveel. Helaas werden we gevolgd door tal van mensen. De mix van half Frans, half Duits van de Belgen is zeer bijzonder en intrigeerde mij, nadat ik de Fransen gezien had. De vrouwen zijn dik en zien er gezond uit en dragen bijna allemaal zwarte capes met kappen en geen bonnets. Men zegt dat dit nog uit vroegere Spaanse tijden stamt.
- (J) Ze lachte en praatte voluit. Ze leek een kleine vastberaden en levendige lady, zeer gewoon gekleed, zonder statig voorkomen en met weinig uiterlijk vertoon. De Belgen hielden alles bij elkaar erg van haar. Ze zeiden dat ze leven bracht aan het sombere hof van koning Leopold, dat doorgaans even mistroostig was als een conventikel...
- (K) Arschot is een uitstekende Grootmaarschalk. De bediening aan Nonkels tafel, is een Frans-Engelse mix, wat zeer aangenaam is. De muziekkapel van de Gidsen heeft prachtig gespeeld tijdens en na het diner.
- (L) We keken geamuseerd door het venster naar de mensen op straat. De vrouwen dragen eigenaardige capes en net als de mannen en de jongens houten klompen.
- (M) We hebben geluncht met Nonkel en Louise. Daarna heeft Albert mij aan Florschütz voorgesteld [...] We zijn met Nonkel en Louise, in een Char à Bancs gaan rijden [...] We zijn gestopt en uitgestapt aan een zeer mooi huis, waar tante Julia zal verblijven.
- (N) De vestingen zijn buitengewoon en stevig. Het gebied is zeer vlak; de bevolking ziet er gezond uit en de meerderheid spreekt Vlaams, en het Frans dat men hoort is zeer slecht. De mensen gebruiken en berijden vaak ezels. De Vlaamse paarden zijn zeer mooi en de karren bijzonder pittoresk. Alle borden en namen zijn in het Vlaams.

- (O) Na het diner zijn we allemaal naar het theater gegaan en we hebben een best vermakelijke vaudeville “l’Héritière” gezien en ook een deel van een akte van “Guillaume Tell”.
- (P) Na het ontbijt zijn we opnieuw naar Nonkel en Louise gegaan, waar ook Feodore en Ernest zich bij ons gevoegd hebben: Zij vertrekken vanavond naar Engeland. Bij onze terugkeer, na wat schrijven, heeft Louise mij een vrij lang bezoek gebracht en hebben wij over zoveel zaken gepraat. Om twaalf uur zijn we vertrokken naar de trein, met gans ons gezelschap, in Nonkels mooie barouche and four. In het station wachtte ons een zeer mooi ingericht salon, met een dressingroom. Tegen twee uur zijn we in Brugge aangekomen, waar veel volk aan het station stond.
- (Q) De arme pastoor heeft bij onze aankomst een absurd lange speech in schabouwend Frans gehouden,; het Frans dat zij hier spreken, is vreselijk.
- (R) We zijn om zes uur met de trein in Oostende aangekomen en hebben opnieuw om zeven uur dertig in het stadhuis gegeten.
- (S) Nonkel, Louise, en de kinderen zijn bij ons komen zitten tijdens ons ontbijt. Om negen uur zijn we naar Gent vertrokken, met de trein zoals gisteren.
- (T) Er was een boog opgericht met de vermelding “Victoria Reine d'Angleterre 1843, and Philippina de Hainault, Reine d'Angleterre, 1343”. Philippa was klaarblijkelijk de laatste Engelse koningin die hier geweest is.
- (U) Onder de hooggeplaatste personen die samen met de Majesteiten van België onze geliefde koningin opwachten, waren Generaal Goblet, Minister van Buitenlandse Zaken; Graaf van Aerschoot, Grootmaarschalk van het Paleis ; de heer Conway, Intendant van de Civiele Lijst; de Burgemeester, de heer Serruys; de consuls van Groot-Brittannië, de Verenigde Staten, de schepenen, de gemeenteraad, verscheidene vooraanstaande hoge en andere officieren, en een aanzienlijk aantal elegant geklede dames.
- (V) Donderdag, 2 a.m.- Queen Victoria vond het zeer grappig toen haar te kennen gegeven werd dat de brave burgemeester van Oostende wat moeite had met de snelle verplaatsingen van Hare Majesteit.
- (W) Hare Majesteit vroeg de burgemeester, die aan haar voorgesteld werd door de Koning, om haar dankbaarheid uit te drukken bij de inwoners van Oostende voor de schitterende en hartelijke ontvangst.
- (X) Na ons ontbijt hebben wij een bezoek gebracht aan Nonkel en mijn liefste Louise, die ik bijna liever zie dan wie ook en waarmee ik zo goed bevriend ben. Ik ben even bij hen gebleven en ben dan terug gaan schrijven. Om één uur heeft een geestelijke voor ons beneden een dienst gehouden...”
- (Y) ...schelpen rapen waar er zoveel van zijn en zoveel mooie. De zee leek op een meer en er was een prachtige zonsondergang. We zijn pas om zeven uur teruggekeerd, toen het bijna donker was en de sterren net zichtbaar werden. Ik voel mij hier nu zo thuis en ben zo blij en betreurd alleen maar dat ik zo snel moet vertrekken. Om acht uur hebben we gegeten, enkel wij, de Seymours, enkele officieren en Florschütz. De aardige mensen van Oostende hebben de stad elke avond verlicht.

(Z)) We hebben om acht uur dertig ontbeten en om negen uur zijn wij allemaal naar het treinstation vertrokken. Ik heb Oostende met spijt verlaten, want ik heb er een gelukkige tijd gekend. We zijn langs Brugge gereden, Gent waar de autoriteiten aanwezig waren, Dendermonde waar de burgemeester een speech gehouden heeft en Mechelen waarvan wij de toren en de poorten in de verte gezien hebben.



Supplied by Royal Archives
© HM Queen Elizabeth II 2012

Een tekening van Queen Victoria uit haar dagboek. Een Oostendse vrouw met, volgens haar, een typische klederdracht (13 sep 1843)



Supplied by Royal Collection Trust/© HM Queen Elizabeth II 2012

Een tekening uit haar schetsboek. Kinderen en een vrouw in Oostende. Gezien van uit het venster van nonkel Leopolds woning.